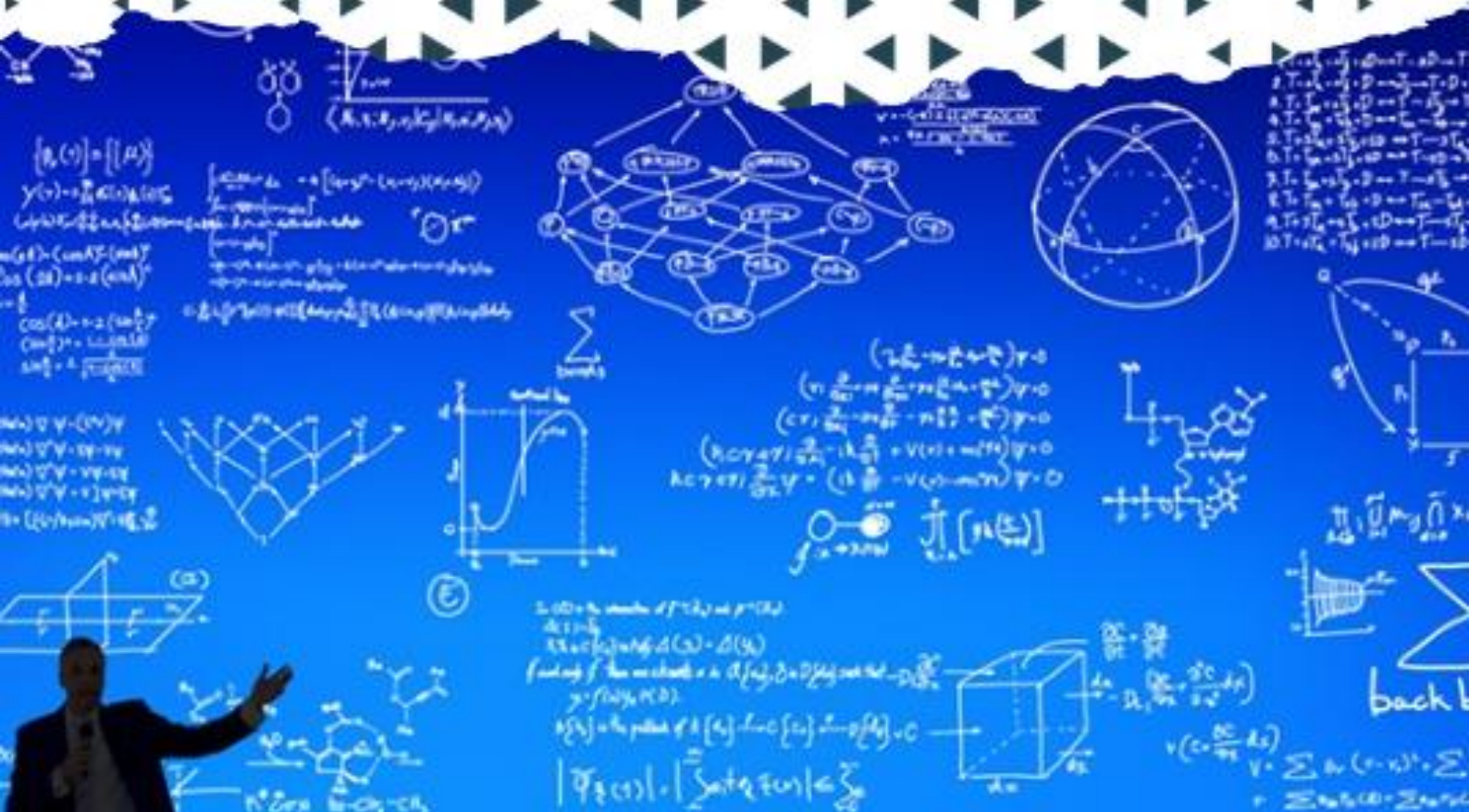

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

ZAMONAVIY ILM-FAN VA TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

Google Scholar

zenodo

 Open AIRE

+998335668868

<https://innoworld.net>

2026

«INNOVATIVE WORLD» ILMIY TADQIQOTLAR MARKAZI
«ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOTLAR: MUAMMO VA
YECHIMLAR» NOMLI 2026-YIL № 4-SONLI ILMIY, MASOFAVIY,
ONLAYN KONFERENSIYASI

ILMIY-ONLAYN KONFERENSIYA TO'PLAMI
СБОРНИК НАУЧНЫХ-ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЙ
SCIENTIFIC-ONLINE CONFERENCE COLLECTION

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

Shoyim Bo'tayev hikoyalarida ironik badiiy detal

Bekchanova N.

Urganch innovatsiya universiteti

xotin-qizlar maslahat kengashi raisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Shoyim Bo'tayevning "*Qadimgi zamon odami*" hikoyasida qo'llangan ironik badiiy detallar tahlil qilinadi. Tadqiqotda badiiy detalning faqat kulgi yoki hajv uyg'otuvchi vosita emas, balki qahramon xarakterini ochish, uning dogmatik qarashlarini fosh etish hamda inson va ijtimoiy muhit o'rtasidagi murakkab munosabatlarni yoritishda muhim estetik-funksional ahamiyat kasb etishi asoslab beriladi. Hikoyada qahramon obrazi bilan badiiy detalda mujassamlangan ironiya o'rtasidagi parallellik ochib berilib, aynan shu uyg'unlik asarning g'oyaviy yaxlitligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri ekani ko'rsatib o'tiladi. Maqolada ironik badiiy detallar orqali muallifning ijtimoiy muammolarga munosabati, inson ruhiyati va voqelikka bo'lgan qarashi ifodalanishi ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi.

Kalit so'zlar: ironiya, badiiy detal, estetik qarash, parallellik, ko'pfunksiyalilik.

Badiiy adabiyot inson ruhiyati, uning ichki kechinmalari va murakkab ma'naviy olamini tadqiq etuvchi eng muhim estetik tizimlardan biridir. Adabiyotning markazida doimo inson turadi va bu jihat uni boshqa fan sohalaridan ajratib turadi. Ayniqsa, insonning ichki "men"ini, uning qarama-qarshi tuyg'ularini, ong va ong osti qatlamlarini ifodalashda badiiy vositalarning o'rni beqiyosdir. Shu nuqtai nazardan qaraganda, ironik badiiy detal zamonaviy nasrda ruhiy holatni ochib beruvchi muhim poetik unsurlardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbek zamonaviy adabiyotining yetuk vakillaridan biri Shoyim Bo'tayev ijodida ham ironik badiiy detal muhim estetik yuklama bajaradi. Adib hikoyalarida tashqi voqelik va ichki ruhiyat o'rtasidagi ziddiyat aynan shu detal orqali ochib beriladi. Xususan, yozuvchining "*Qadimgi zamon odami*" hikoyasi bu borada alohida e'tiborga loyiqdir.

Mazkur hikoyada ironik detal avvalo avlodlar o'rtasidagi tafovutni ochishda qo'llanadi. Asarning bosh qahramoni Karim ota obrazi orqali an'anaviy qadriyatlar, mehnatsevarlik va mas'uliyat timsoli gavdalantiriladi. Biroq uning nabirasi Nurmat obrazida zamonaviy yoshlarning loqaydligi, mehnatdan qochishi aks etadi. Shu o'rinda ironik holat yuzaga keladi: biologik jihatdan "yangi" bo'lgan

avlod ma'naviy jihatdan "eskirgan", aksincha, "qadimgi zamon odami" deb atalgan qahramon esa asl insoniy fazilatlarning tirik timsoli sifatida namoyon bo'ladi. Demak, sarlavhaning o'ziyoq ironik semantik yuklama kasb etadi.

Hikoyadagi yana bir muhim ironik detal - odam suyagi epizodidir. Karim ota tasodifan topib olgan suyakni hurmat bilan qayta ko'madi. Bu epizod tashqi tomondan oddiy voqea bo'lib ko'rinsa-da, ichki mazmunan chuqur ramziy ma'noga ega. Bir tomondan, bu harakat ajdodlarga hurmat ifodasi bo'lsa, ikkinchi tomondan, zamonaviy insonlarning o'z ildizlaridan uzilib borayotganiga kinoyaviy ishora sifatida talqin qilinadi. Ironiya shundaki, tiriklar qadriyatlarini "ko'mib" borayotgan bir paytda, qahramon o'likka hurmat bajo keltiradi.

Shuningdek, tut ko'chatlarini ekish jarayoni ham ironik badiiy detal sifatida e'tiborga loyiqdir. Karim ota tomonidan minglab ko'chatlarning ekilishi - bu kelajakka umid, davomiylilik va bunyodkorlik ramzi. Biroq jamiyatning unga befarq munosabati, hatto yordam bermasligi ironik kontrastni yuzaga keltiradi. Ya'ni, jamiyat taraqqiyot haqida gapirsa-da, amalda bunyodkorlikdan chekinmoqda. Shu tariqa, yozuvchi ijtimoiy passivlikni ironiya vositasida fosh etadi.

Yana bir e'tiborli jihat - yonib ketgan nok daraxti tasviridir. Bu detal nafaqat ekologik yoki xo'jalik zarari, balki ma'naviy yo'qotish timsolidir. Eng achinarlisi shundaki, bu zarar bolalar tomonidan beparvolik bilan amalga oshiriladi. Ironiya aynan shu nuqtada kuchayadi: kelajak egalari bo'lgan yoshlar o'z kelajagini o'zlari vayron qilmoqda.

Umuman olganda, Shoyim Bo'tayev hikoyalarida ironik badiiy detal quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- avlodlar o'rtasidagi ma'naviy tafovutni ochib beradi;
- qadriyatlar inqirozini kinoyaviy tarzda ifodalaydi;
- qahramon ruhiyatidagi ichki ziddiyatlarni chuqurlashtiradi;
- o'quvchini mustaqil xulosa chiqarishga undaydi.

Xulosa qilib aytganda, yozuvchi ironik badiiy detal orqali nafaqat individual ruhiyatni, balki ijtimoiy muammolarni ham teran badiiy talqin qiladi. "Qadimgi zamon odami" hikoyasida qo'llangan detallar tizimi orqali insoniy fazilatlarning qadrsizlanishi va ularni qayta tiklash zarurati masalasi ilgari suriladi. Shu jihatdan, ironiya yozuvchi uslubining ajralmas qismi bo'lib, u orqali asarning g'oyaviy-estetik ta'sir kuchi yanada ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qahramonov Q.Y. Badiiy so'z qudrati. Toshkent: Anorbooks. 2024.
2. Normatov U. Umidbaxsh tamoyillar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2000. – B. 98
3. Bo'tayev Sh. Shohona sovg'a. Toshkent-2023. "Pharos ambition" nashriyoti B-124.
4. Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi. Toshkent – 2005. "O'qituvchi" nashriyoti.
5. Bahodir Karim. Ruhiyat alifbosi. Toshkent – 2018. G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi.

